

ДО ІСТОРІЧЧЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ

УДК 001(091)

СПАДЩИНА АКАДЕМІКА В.В. ДАНИЛЕВСЬКОГО ЯК СКЛАДОВА ЗАГАЛЬНОЇ І ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ

Бессов Л.М., д-р іст. наук, професор

Показано життєвий і творчий шлях ідеолога вивчення і викладання історії техніки, доктора технічних наук, професора, дійсного члена академії наук УРСР, двічі лауреата Сталінської премії Віктора Васильовича Данилевського. Позначено вплив Державної установи «Інститут досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г. М. Доброва НАН України» на розвиток і збагачення змісту історії науки і техніки як навчальної та дослідницької дисципліни.

Ключові слова: історія науки і техніки, наукова праця, кафедра, вища школа, науково-дослідна робота, викладання дисциплін.

Виповнилося 120 років від дня народження історика техніки, письменника, книгознавця, педагога, доктора технічних наук, професора, академіка АН УРСР Віктора Васильовича Данилевського, члена Спілки письменників СРСР, двічі Лауреата Сталінської премії. Він автор понад тисячі наукових та науково-методичних праць. В. В. Данилевський сформував і розвинув на практиці історико-технічне краєзнавство, яке з'єднало в собі елементи культури, археології, соціології, географії, технічних наук, промислових ремесел і фабрично-заводської промисловості. Під його керівництвом 30 чоловік виконали і захистили дисертаційні роботи на здобуття наукового ступеня доктора та кандидата технічних наук. В. В. Данилевський був одним з головних ідеологів і організаторів системи викладання історії техніки у вузах Радянського Союзу. Масштаби скоєного ним дозволяють говорити про нього як про одного з найбільших істориків техніки [1, с. 56].

Народився В.В. Данилевський 4 вересня 1898 р. За одними даними у м. Лодзі – повітовому центрі Петровської губернії Царства Польського (тепер центр воєводства Республіки Польща) в сім'ї вчителів. За іншими — у с. Яреськи Миргородського пові-

ту Полтавської губернії (нині Шишацького району Полтавської області) в сім'ї службовця. 1908 р. вступив до Лодзинської гімназії. 1911 р. перейшов у гімназію м. Біла Седлецької губернії (нині м. Бяла-Подляска, Польща). З 1914 – до 1-ї Полтавської чоловічої гімназії, яку закінчив 1919 р. У цьому ж році вступив на хімічний факультет Харківського технологічного інституту (ХТІ).

У ХТІ В.В. Данилевський слухав лекції професорів О.П. Лідова, М.І. Кузнецова, Є.І. Орлова, О.М. Щукарьова. У своїх лекціях вчені-викладачі інституту багато уваги приділяли висвітленню досвіду організації навчального процесу і науково-дослідної роботи у вищих навчальних закладах Німеччини, Англії, Франції та інших країн. Це була система обов'язкового підвищення кваліфікації кожного професора вищого технічного навчального закладу дореволюційної Росії. Здобутими матеріалами в канікулярні дні у відрядженнях за кордоном професори йшли в аудиторії до студентів.

Лекції професорів починались, як правило, з висвітлення історії і філософії тієї чи іншої галузі знань – науки або техніки. Це була одна з особливостей організації навчання майбутніх інженерів у ХТІ. В майбутньому це перетворилося на самостійну навчальну

ДО ІСТОРІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ

дисципліну «Уведення до спеціальності». Такий підхід викладання лекційних курсів ставав фундаментом для кращого усвідомлення студентами означеної теми лекції. Професори самі брали активну участь у науково-дослідній роботі та впровадженні її результатів у практику [2, с. 140; 161; 177; 221]. Так, наприклад, робота професора Є.І. Орлова «Формальдегид, его добывание, свойства и применение» стала базою організації виробництва формальдегіду в Росії. Згодом – в усьому світі. О.П. Шукар'єв, будучи професором в галузі хімічної кінетики і хімічної термодинаміки, розчинів твердих тіл, термохімії і електрохімії, займався математичними методами в економіці. Він був одним з попередників кібернетики – вдосконалив логічну машину Стенлі Джевонса, додавши до неї екран, де відображалися результати, – прообраз пізнішого дисплея.

У 1923 р. В.В. Данилевський закінчив ХТІ. Працював на Харківському хімічному комбінаті. У 1925-1928 рр. працював у Харківському історичному музеї. Тут він організував Український технічний музей і науковий центр з лабораторією, майстернями, науковими відділами. В.В. Данилевський брав активну участь у діяльності всесоюзного «Товариства для поширення політичних і наукових знань», Був членом президії Ленінградського відділення цієї установи, багатьох громадських організацій [3, с. 564-565].

Протягом 1928–1929 рр. за ініціативи В.В. Данилевського у низці харківських вузів почали працювати перші в Радянському Союзі кафедри історії техніки. В.В. Данилевський став одним з головних ідеологів і організаторів системи викладання історії техніки у вузах країни. Курс історії техніки почали читати у вищих технічних навчальних закладах Києва, Москви, Ленінграда. Індустріалізація промисловості вимагала інженерного забезпечення. Протягом 1928–1932 рр. В.В. Данилевський очолював кафедру істо-

рії техніки у Харківському сільськогосподарському інституті.

У 1928 р. В.В. Данилевським видано друком книги «Нариси з історії техніки» і «Енергія вод Полтавщини». У 1929 р. автор публікує «Велетні будівельної техніки» та «Історія техніки». Того ж року В.В. Данилевський організував кілька експедицій з вивчення залишків стародавніх рудників, гребель, військово-інженерних споруд [4, с. 219–220].

Внаслідок травми опорно-рухового апарату В.В. Данилевський був обмежений у можливості вільно пересуватися. Незважаючи на це, починаючи з 1929 р., протягом двох десятиліть він проводив дослідження в регіонах, пов'язаних з розвитком машинно-фабричного виробництва СРСР. Він керував експедиційними роботами, пов'язаними з вивченням залишків стародавніх рудників, гідротехнічних і військово-інженерних споруд.

У 1930–1931 рр. В.В. Данилевський співробітник наукової експедиції, яка обстежувала зони затоплення Дніпрогесу як складової частини плану електрифікації Радянського Союзу (ГОЭЛРО). Поряд з роботою у Харківському сільськогосподарському інституті протягом 1930–1932 рр. він викладав історію техніки в Українському поліграфічному інституті імені Івана Федорова, який було створено у Харкові в 1930 р. У 1945 р. інститут переведено до Львова. У 1994 р. вищий навчальний заклад перейменовано в Українську академію друкарства [4, с. 220].

У 1931 р. В.В. Данилевського обрано дійсним членом Державної академії історії матеріальної культури. В Радянському Союзі розгорнулася робота з підготовки навчальних програм із загальної та галузевої історії техніки. У 1932 р. за ініціативи та сприяння історика, етнографа, археолога, академіка і віце-президента АН СРСР М.Я. Марра В.В. Данилевський з Харкова переїхав до Ленінграду. Місто на Неві було найбільшим науковим центром

ДО ІСТОРІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ

країни в галузі історії техніки. Наступного року він очолив секцію історії техніки на Ленінградському металічному заводі. В.В. Данилевський читає лекції в Інституті історії природознавства і техніки РАН і Державній Академії історії матеріальної культури. В 1934 г. В.В. Данилевський видає навчальний посібник «Нариси історії техніки XVIII–XIX ст.ст.» [5]. Це, по суті, було перше комплексне дослідження в Радянському Союзі з розвитку найважливіших галузей техніки в період промислової революції і становлення капіталізму з використанням великого фактичного матеріалу. В.В. Данилевського визнано крупним науковим авторитетом, ідеологом вивчення і викладання історії техніки у вищій школі.

У 1930-і роки сформувався дослідницький метод В. В. Данилевського, який характеризується всебічністю, глибиною і професіоналізмом. Це пояснюється, по-перше, базовою інженерною освітою; по-друге, сприйняттями від О.О. Радціга, М.А. Шателена та інших представників класичної наукової школи ретельність і скрупульозність у проведенні досліджень; по-третє, любов'ю і смаком до архівів, документів, першоджерел. Ці якості доповнювалися інтересом до експедиційного вивчення технічних об'єктів в умовах «природного місця існування». Цим проблемам присвячена опублікована в 1932 р. стаття В.В. Данилевського «Про метод вивчення історії техніки». Розробка і використання на практиці методу польовий історії техніки – одна з головних його заслуг як методолога» [6].

У 1934–1936 рр. В.В. Данилевський очолює експедиції Академії матеріальної культури і Військово-інженерної академії Червоної армії. У 1936 р. в Ленінградському політехнічному інституті була заснована кафедра історії техніки, яку очолив Х.І. Гарбер. Незабаром він був репресований. Її завідувачем став В.В. Данилевський, який керував кафедрою до своєї кон-

чини у 1960 році. Через рік після смерті вченого без будь-яких підстав кафедра була ліквідована [7].

На посаді завідувача кафедри творчий шлях В.В. Данилевського перетнувся з найбільшими фахівцями в галузі технічних наук і історії техніки: академіком АН СРСР І.П. Бардіним – випускником Київського політехнічного інституту; академіком і віцепрезидентом АН СРСР Г. М. Кржижановським; академіком АН СРСР С.Г. Струмлініним; членами-кореспондентами АН СРСР М.А. Шателеном і О.О. Радцігом; викладачем в Академії Повітряного Флоту Б.М. Юр'євим. У 1938 р. ВАК СРСР присвоїла В.В. Данилевському вчений ступінь доктора технічних наук без захисту дисертації і затвердила його у вченому званні професора по кафедрі історії техніки Ленінградського політехнічного інституту.

В. В. Данилевський увійшов до складу Комісії з історії техніки при Відділенні технічних наук АН СРСР, на базі якої 1953 р. було створено Інститут природознавства і техніки АН СРСР [7].

У своїх наукових експедиціях головну увагу В.В. Данилевський приділяв вивченню техніки гірничо-металургійного виробництва, рудників і шахт, гідросилових установок і систем гребельних споруд. У 1940 р. вченим видана монографія про історію розвитку гідроенергетики Росії в XVIII–XVIII ст. [8]. В роботі досліджені роль гідротехнічних споруд у розвитку фабрично-заводського виробництва, техніка будівництва водопідйомних гребель і дериваційних каналів, історія конкретних промислових об'єктів – рудників, заводів, гребель. У тому ж, 1940-му р., виходить з друку найбільше дослідження В. В. Данилевського «І.І. Ползунов. Праці і життя» [9]. У 1942 р. за дослідження про І. І. Ползунова і про розвиток гідротехніки в Росії вчений був удостоєний Сталінської премії другого ступеня [3].

ДО ІСТОРІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ

У 1942 р. В.В. Данилевський – заступник голови Комісії з історії техніки АН СРСР. Він організував перші в СРСР наукові історико-технічні експедиції, що проводили дослідження в Україні і Криму, Сибіру, на Уралі і Алтаї. У Криму вчений вивчав історико-технічні пам'ятки – зокрема техніку водопостачання і фортифікаційні споруди давнього Криму.

У 1944 р. В. В. Данилевський повернувся до Ленінграда, де відновила роботу керована ним кафедра історії техніки ЛПІ. Оригінальні форми викладання дисципліни, результативні захисти дисертаційних робіт, проведення наукових досліджень, організація при інституті загальноміського семінару з історії техніки сприяли зростанню авторитету В.В. Данилевського. У 1947 р. В. В. Данилевський став одним з головних ідеологів і керівників системи викладання історико-технічних дисциплін у навчальних закладах Радянського Союзу. 9 січня 1948 р. Колегія Міністерства вищої освіти СРСР заслухала його доповідь про відновлення викладання дисципліни історії техніки. Міністерством було видано наказ про введення викладання історії техніки у вузах країни [10].

Паралельно з активізацією педагогічного процесу у вузах зростає інтенсивність науково-дослідних пошуків у галузі історії техніки. 1940-і рр. – час організаційного становлення дисципліни та її самоствердження. У 1944 р. група І.П. Бардіна була перетворена в Комісію з історії техніки при Відділенні технічних наук АН СРСР під головуванням академіка Б.Н. Юр'єва. До її складу увійшов і В.В. Данилевський. Штат Комісії при цьому склали два, а пізніше чотири наукові співробітники. Одним з них був В.В. Данилевський. Комісія з історії техніки, яку в 1949 р. очолював чл.-кор. АН СРСР Л.М. Самарін, проіснувала до 1953 р. У вересні 1953 р. на її базі був створений Інститут історії природознавства і техніки (ІПТ) [11, с. 3-11].

У 1947 р. В.В. Данилевський опублікував книгу «Російська техніка» [12]. Ввівши в обіг архівні напрацювання і сюжети з раніше виданих робіт інших авторів, він створив так звану народну енциклопедію-літопис технічної творчості ремісників, новаторів, майстрів-умільців з переліком привілеїв, отриманих на зроблені ними винаходи і відкриття. Основна маса матеріалів почерпнута з архівних фондів, з патентних публікацій і з стародруків, в яких вдалося відкрити імена багатьох тисяч чудових техніків-новаторів, що збагатили своєю творчістю всі галузі техніки.

Разом з тим не можна не відзначити, що текст книги місцями тенденційний, несе на собі сліди авторського поспіху, містить неточності та недоробки. Наявність світового контексту дало б цій роботі більшу вагомість і переконливість. Саме це було одним з головних положень критики, яка полягала в тому, що автор орієнтується на «ізолюваний розгляд розвитку техніки в Росії від розвитку техніки в інших країнах». Книга обговорювалася у Відділенні технічних наук АН СРСР, в вузах і наукових інститутах. У газетах і журналах були опубліковані, в основному, позитивні рецензії на неї. У заступу автору ставилося те, що він зумів показати «багатство технічної творчості російського народу» [10, с.32]. Розгляд історії радянської техніки В.В. Данилевський здійснював поза світовими тенденціями її розвитку. Це пояснюється тим, що порівняльний аналіз технічного розвитку різних країн, за задумом автора, є «спеціальний предмет нашого наступного узагальненого дослідження, яке присвячене загальній історії техніки» [12, с.4].

У 1948 р. автор був за неї вдруге удостоєний звання лауреата Сталінської премії. У тому ж році В. В. Данилевський був обраний дійсним членом АН УРСР.

Згодом було визнано, що ідеологічно обумовлена і багато в чому кон'юнктурна книга «Російська техні-

ДО ІСТОРІЧЧЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ

ка» надала В. В. Данилевському погану послугу. Критики звинувачували його в політичному конформізмі. Робота сприяла формуванню спрощено-однобокого образу В.В. Данилевського, лише як політично заангажованого і упередженого вченого.

В період боротьби з «підлабузництвом перед іноземщиною» для риторики вченого був характерний наступально-викривальний пафос. В. В. Данилевським проводилася вірогідність, спрямована на апологію радянської винятковості і «розвінчання наукових лжезірок замішлого Заходу». І по дослідницьким інтересам, і за менталітетом В.В.Данилевському була близька російська тематика, і він розробляв її протягом усього життя. Ідеологічний розворот панування політичної системи лише полегшив вирішення проблем, пов'язаних з доступом до джерел інформації та виданням наукових праць [13, 14].

Ремарка. Ще з 1919 р в результаті фізичної травми опорно-рухового апарату В.В. Данилевський був обмежений у можливості вільного пересування. Через 19 років, в 1938 р, падіння з драбини з висоти верхнього ярусу книжкових антресолей посилює ситуацію. Відтепер він міг переміщатися за допомогою милиць. Незважаючи на важку недугу, вчений протягом декількох десятиліть об'їздив і обстежив більшість індустріально-заповідних регіонів і куточків Росії. Час, вільний від експедицій, він відводив архівам, публікаціям, педагогіці, науково-громадському житті. Рідкісні хвилини відпочинку – улюбленій дочці і єдиному захопленню – книгозбиранню. Інвалідність зробила В.В. Данилевського замкнутим, дратівливим, фізично немичним. Його треба розглядати в контексті історичного розвитку радянської науки. Вчений був затребуваний епохою: потрібний дослідник, на потрібному напрямку і в потрібний час [15, с. 123-124].

В середині 1950-х рр. майже всі кафедри історії техніки у вищих школах Радянського Союзу були закриті.

Навчальну дисципліну «Історії техніки» увели як складову курсу «Уведення до спеціальності».

Зазначимо, що окремі напрями започаткованого В. В. Данилевським знайшли спадкоємне продовження у науково-дослідній роботі вищих навчальних закладів та установ України. Вони відзначені десятками докторських і кандидатських дисертацій з історії техніки. Окрема група досліджень представлена науковими працями, захищеними у Центрі пам'яткознавства НАН України і УТОПК.

Започатковане В.В. Данилевським в Україні розвинуте діяльністю Г.М. Добрава. У 1960 р. під його керівництвом почав формуватися колектив дослідників у відділі машинних методів обробки історико-наукової інформації Інституту історії АН УРСР. У березні 1968 р. він став відділом Інституту математики АН УРСР, а потім переводився в кілька інших академічних інститутів: підрозділ Ради по вивченню продуктивних сил АН УРСР (1969-1971); відділення Комплексних проблем наукознавства Інституту кібернетики АН УРСР (1971-1984); Центр досліджень науково-технічного потенціалу в складі Ради з вивчення продуктивних сил АН УРСР (1984-1986); Центр досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки в складі Інституту надтвердих матеріалів АН України. У 1986 р. до Центру приєднані відділи історії природознавства і техніки Інституту історії АН УРСР (1986-1991). У 1989 р. Центру присвоєно ім'я Г.М. Добрава.

У 1991 році Центр отримав статус науково-дослідного інституту. З цього часу розпочинається його історія як центру експертних оцінок розвитку історії науки і техніки в Україні. З 11 липня 2014 р. Центр вийшов зі складу Відділення інформатики і був підпорядкований Президії НАН України. 10 липня 2015 р. Центр був перейменований в Державну установу «Інститут досліджень науково-технічного потенціалу

ДО ІСТОРІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ

та історії науки ім. Г.М. Доброва НАН України» [<https://uk.wikipedia.org>].

ЦДПН (згодом ДУ «Інститут досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки» ім. Г.М. Доброва НАН України) як методологічний і координаційний орган наприкінці 1990-х рр. і у першому десятилітті 2000-х зробив немало для того, щоб поглиблювати пізнання світ, повноцінну громадянську історію в контексті світової ходи, збагатити вітчизняну історію та об'єктивізувати її. Тут діяла добре налагоджена система аспірантури і докторантури. Діяльність установи позитивно вплинула на те, щоб у вищих навчальних закладах України інтегрована навчальна дисципліна «Історія науки і техніки» стала об'єктом вивчення і дослідження. Діяльність ЦДПН багато в чому сприяла поглибленню фахових знань в системі вищої освіти України, введенню будь-якої спеціальності в систему світової культури. У ряді університетів створено ради із захисту дисертацій.

Помітним явищем в системі вищої освіти і науково-дослідної роботи стала семінар-нарада 25 червня 2003 р., організована ЦДПН ім. Г. М. Доброва НАН України спільно з МОН України. В її роботі якого взяли участь 40 провідних викладачів і науковців вищої школи і академічних установ України. На семінарі було вироблено пропозиції і рекомендовано визначити курс історії науки і техніки як професійно орієнтовану навчальну і дослідницьку дисципліну в системі вищої національної освіти [16].

Діяльну допомогу в реалізації пропозицій семінара-наради надали професори Б.А. Малицький, В.І. Онопрієнко, Ю.О. Храмов, С.П. Руда, М.Р. Плющ, В.С. Савчук, Л.О. Гріффен та ін. Результатом такої допомоги стало те, що історія науки і техніки стала необхідною в структурі навчальних дисциплін системи національної підготовки інженерних кадрів. Програма викладання курсу фокусувалася на зба-

лансованості технічних, культурних і соціальних аспектів природознавства і техніки. Наслідки такої допомоги яскраво проявились в НТУ «ХП».

З 2004 р. в університеті почала працювати кафедра історії науки і техніки. Активізувалась робота аспірантури і докторантури, по видавництву монографій і навчальних посібників. У співдружності зі згаданими науковцями було обрано оптимальну схему побудови і викладання навчального курсу «Історія науки і техніки» для студентів старших курсів. На семінарських заняттях набула практика заслуховування і обговорення реферативних повідомлень щодо діяльності вчених-дослідників зі світовим ім'ям, наукових шкіл, організації науково-дослідних робіт, які проводилися на кафедрах, де навчаються студенти, у т. ч. з їх участю. Визначено принципи організації науково-дослідної роботи НТУ «ХП». У зв'язку з цим перший навчальний посібник з «Історія науки і техніки» був двічі перероблений і доповнений. Обидва видання отримали гриф Міністерства освіти і науки України. Додатком до основної навчальної дисципліни став курс «Національний технічний університет «ХП». Історія. Люди. Традиції» (як факультатив) [17].

Науково-дослідна робота кафедри була визначена у двох напрямках – «Інноваційна діяльність вищої технічної школи України у підвищенні науково-технологічного рівня промислового виробництва на етапі науково-технічної революції. Світовий контекст» і «Розвиток і модернізація системи вищої освіти в Україні. Світовий контекст». Плідно проявилось співробітництво кафедри з науковцями відділу «Інноваційного потенціалу досліджень» ІПМаш ім. А.М. Підгорного НАН України, Харківського університету ім. В.Н. Каразіна, Дніпропетровського національного університету ім. Олеся Гончара, Національного університету «Львівська політехніка», Національної сільськогосподарської бібліотеки Міністерства аграр-

ДО ІСТОРІЧЧЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ

ної політики України. Викладачами кафедри у 2006-2008 р. виконано дослідження державної тематики «Інноваційна діяльність вищої технічної школи України у підвищенні науково-технічного рівня промислового виробництва на етапі науково-технічної революції» [18, с. 6-11].

Відповідно до договору про співдружність кафедри та Інституту проблем машинобудування (ІПМаш) ім. А. М. Підгорного НАН України з 2007 р. в НТУ «ХП» розпочато читання курсу «Історія науки і техніки» в окремих школах Фрунзенського, коледжі №141 Московського району міста Харкова і обласної гімназії «Обдарованість». Навчальна програма із методологічним спрямуванням на школярів 10-11 класів була розроблена викладачами кафедри і співробітниками відділу «Інноваційного потенціалу досліджень» Академічного освітнього комплексу «Ресурс» ІПМаш ім. А.М. Підгорного НАН України. Програми були узгоджені з Харківським міським відділом народної освіти. З 2009 р. лекційні та семінарські заняття з історії науки і техніки в НТУ «ХП» ХПІ почали викладати мультимедійним супроводом, розробленими викладачами кафедри. Того ж року розпочато читання історії науки і техніки англійською мовою на факультеті інформатики та управління (асистент М.В. Гутник), історії Украї-

ни – на факультеті бізнесу та фінансів (доцент С.С. Ткаченко) [18, с. 5-12].

Видавнича діяльність кафедри у 2005-2011 рр. – це три монографії [19, 20, 21], три навчальних посібники [22, 23, 24]. Щорічно викладачами кафедри, докторантами і аспірантами, здобувачами наукових ступенів публікувалося понад 20 статей у фахових виданнях. За вказаний період 50 студентів старших курсів стали учасниками щорічних всеукраїнських наукових конференцій з історії науки і техніки.

Спроба відкриття в НТУ «ХП» магістратури за спеціальністю «Історія науки і техніки» на зразок Університету штату Пенсільванія (США) виявилась невдалою. На сьогодні ідея відкриття такої спеціальності в Україні є необхідною і привабливою.

Події, які розгортаються в Україні, не передвіщають нічого доброго для тих, хто викладав навчальний курс і проводив дослідження в галузі історії науки і техніки. У ряді університетів України цей курс почали виводити з програм навчання студентів. І це при тому, що в цілому по Україні вирішена проблема з підручниками та іншими матеріалами, засобами технічного навчання. Зменшено кількість спеціалізованих рад із захисту дисертацій у цій області (НТУ «ХП», ДУ ІДПН ім. Г. М. Доброва НАН України, Державний університет інфраструктури та технологій МОН України).

ЛІТЕРАТУРА

1. Зенкевич С.И. Советский ученый и его социальные связи: инскрипты книжной коллекции В.В. Данилевского (по материалам фонда сектора БАН при СПбФ ИИЕТ) / С.И.Зенкевич // Социология науки и технологий. – 2016. – Том 7. – № 4. – С. 56-73.
2. Харьковский политехнический. Ученые и педагоги. – Х. : Прапор, 1999. – 350 с.
3. Данилевський Віктор Васильович [Текст]: [біогр. довідка] // УРЕ. – Т. 3. – К. : Гол. ред. УРЕ, 1960. – С. 564–565. (2)
4. Данилевський Віктор Васильович [Текст] // Українська академія друкарства. 1930—2010. Історико-біографічний довідник / О. В. Мельников. – Львів : Укр. акад. друкарства, 2010. – С. 219–220.
5. Данилевский В. В. Очерки истории техники XVIII–XIX вв. – М.-Л., 1934. – 484 с.
6. Данилевский В. В. О методе изучения истории техники / В. В. Данилевский // Сообщения Государственной Академии истории материальной культуры. – № 5-6 – 1932. – С. 37-44.
7. Гвоздецкий В. Л. Российский историк техники В. В. Данилевский // [Электронный ресурс] / В. Л. Гвоздецкий. – Режим доступа : <http://www.portal-slovo.ru>
8. Данилевский В. В. История гидросиловых установок России до XIX в. / Данилевский В. В. – М., 1940. – 364 с.

ДО ІСТОРІЧЧЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ

9. Данилевский В. В. И. И. Ползунов. Труды и жизнь первого русского теплотехника / В. В. Данилевский. – М., 1942. – 388 с.
10. Шухардин С. В. Основы истории техники / Шухардин С. В. – М., 1961. – 680 с.
11. Илизаров С. С. Историк Москвы Николай Иванович Фальковский. Москва в истории техники. – М., 1997. – 106 с.
12. Данилевский В. В. Русская техника / В. В. Данилевский. – Л., 1947. – 484 с.
13. Данилевский В. В. Первенство нашей родины в важнейших открытиях и изобретениях / В. В. Данилевский. – К., 1951. – 260 с.
14. Майстров Л. Е. Л. О велосипеде Артамонова / Л. Е. Майстров, Н. Л. Вилинова // Вестник истории естествознания и техники. – № 1. – 1983. – С. – 90-96.
15. Гвоздецкий В. Л. Ученый и время (к 100-летию со дня рождения В.В.Данилевского) / В. Л. Гвоздецкий // Вестник истории естествознания и техники. – 2000. – №1. – С.112-125.
16. Хроніка. Спільний семінар Міністерства освіти і науки України та Центру досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г. М. Доброва НАН України «Викладання історії науки і техніки у вищій школі України» // Наука та наукознавство. – 2003. – №2. – С. 128-129.
17. Національний технічний університет «ХПІ. Історія. Люди. Традиції Програма курсу, семінарських та інших видів занять. – Х. : НТУ «ХПІ», 2005. – 51 с.
18. Бесов Л. М. Гуманітарна складова підготовки спеціалістів у вищому технічному закладі. (З досвіду Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут») / Л. М. Бесов // Вісник Дніпропетровського університету. – 2017. – Т. 24. – Вип. 24. – С.3-12.
19. Бесов Л. М. Нарис історії приладобудування України / Бесов Л. М., Александрова І. Є., Анненкова Н. Г. – Х. : НТУ «ХПІ», 2009. – 212 с.
20. Подвиг всенародный. 60 лет Победы в Великой Отечественной войне / И. Е. Александрова и др. – Х. : НТУ «ХПИ», 2005. – 256 с.
21. Танкоград. История. Люди. События / Л. Л. Товажнянский, Е. Е. Александров, Л. М. Бесов, И. Е. Александрова. – Х. : НТУ «ХПИ», 2004. – 236 с.
22. Бесов Л. М. Історія науки і техніки. Вид. 3-е, переробл. і доп. / Л. М. Бесов. – Х. : НТУ «ХПІ», 2005. – 383 с.
23. Бесов Л. М. Наука і техніка в історії суспільства / Л. М. Бесов. – Х. : «Золоті сторінки», 2011. – 456 с.
24. Історія танкобудування України. Персоналії / Александров С. Є., Александрова І. Є., Бесов Л. М. та ін.; під ред. Л. М. Бесова. – Х. : НТУ «ХПІ», 2007. – 200 с.

Бесов Л.М. Наследие академика В.В. Данилевского как составляющая общей и профессиональной культуры. *Раскрыт жизненный и творческий путь идеолога изучения и преподавания истории техники, доктора технических наук, профессора, действительного члена академии наук УССР, дважды лауреата Сталинской премии Виктора Васильевича Данилевского. Обозначено влияние Государственного учреждения «Институт исследований научно-технического потенциала и истории науки им. Г. М. Доброва НАН Украины» на развитие и обогащение содержания истории науки и техники как учебной и исследовательской дисциплины.*

Ключевые слова: история науки и техники, научный труд, кафедра, высшая школа, научно-исследовательская работа, преподавание дисциплин.

Besov L.M. The legacy of Academician V.V. Danilevsky as a component of the general and professional culture. *The article describes the life and the achievements of professor Danilevskiy - member of the USSR academy of science, winner of Stalin's award. The legacy of Academician V.V. Danilevsky as a component of the general and professional culture. enlightens Danilevskiy's profound achievements in the fields of science and technology. The author shows the influence of «The Dovrovskiy Institute of science and technology» on the development of « The history of science and technology» as discipline for studying, and as the filed for scientific researches.*

Keywords: history of science and technology, scientific research, department, high school, teaching a discipline.